

Інформаційна і національна безпека

УДК 35.746.1

СЕМЕНЮК О.Г., кандидат юридичних наук,
заступник начальника Управління Служби безпеки України

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

***Анотація.** У статті висвітлено різні наукові погляди на зміст поняття “державна таємниця” та здійснено пошук власного визначення цього поняття з урахуванням суспільної необхідності щодо безпечних умов існування особи, суспільства та держави.*

***Ключові слова:** державна таємниця, національна безпека, державні інтереси, публічний інтерес, суспільна необхідність.*

***Аннотация.** В статье отражены различные научные взгляды на содержание понятия “государственная тайна” и осуществлен поиск собственного определения этого понятия с учетом общественной необходимости безопасных условий существования личности, общества и государства.*

***Ключевые слова:** государственная тайна, национальная безопасность, государственные интересы, публичный интерес, общественная необходимость.*

***Summary.** The article highlights different scientific views of the concept of “state secret” and provides the result of research of own definition of the term considering social need in safe living conditions for individuals, society and the state.*

***Keywords:** state secret, national security, state interest, public interest, public need.*

***Постановка проблеми.** Володіння певною інформацією означає володіння певною цінністю суспільного характеру. Тому впродовж усієї історії людства інформація розглядалася як важливий військовий, політичний, економічний, соціальний чинник, що значною мірою обумовлював розвиток держави, суспільства та особистості в конкретно-історичних умовах.*

Виходячи з цього, сучасні суспільно-політичні умови висувають на перший план тезу про первинність та природність інформаційної свободи як нормального стану суспільства. З кожним роком набирає своїх обертів науковий дискурс щодо шляхів вдосконалення законодавства, яке забезпечує реалізацію права громадян на доступ до інформації, у зв'язку з чим до цієї проблеми долучається дедалі більша кількість учених та експертів, які висловлюють, з одного боку, різні міркування стосовно шляхів подальшого розвитку інформаційних відносин, з іншого – запровадження нових механізмів обмеження права на доступ до державної таємниці у суспільних інтересах.

На жаль, серед учених-юристів досі немає єдиного, загальновизнаного підходу до визначення ключових понять у цій сфері, що негативно впливає на проникнення у сутність досліджуваного предмета, заважає процесу термінологічного оформлення поняття про цей предмет, спотворює авторський задум вироблення концептуального знання щодо побудови дієвого механізму охорони державної таємниці.

Однозначність термінів, їх тлумачення та сприйняття – важлива умова розвитку та використання наукового знання. Наукові поняття – це не тільки вузлові моменти пізнання, але й засіб практичного в досконалення державно-правової дійсності, один із

найважливіших етапів будь-якого дослідження, оскільки воно з'ясовує глибину істинності розуміння природи того явища (предмета), яке знаходить відображення у відповідному визначенні. Визначення поняття завжди є результатом ступеня розроблення відповідного понятійного матеріалу в конкретний момент розвитку людства, а його зміст визначається у певний історичний момент певного питання і відображає світоглядну позицію автора. Саме це і обумовлює актуальність дослідження питання щодо праворозуміння сутності, поняття та соціальної цінності державної таємниці.

Проблемою дослідження змісту поняття “державна таємниця” займалися Х. Ахметшин, Д. Бахрах, М. Дурманов, В. Мазуров, Л. Савельєв, М. Тихоміров та інші науковці. Однак, як це не парадоксально, незважаючи на значну увагу до цього питання з боку науковців, до цього часу не знайдено єдиної точки зору щодо визначення цієї дефініції та її змісту.

Метою статті є аналіз основних доктринальних дефініцій поняття “державна таємниця” та пошук власного визначення цього поняття.

Одна з перших спроб дати наукове визначення поняття державної таємниці була зроблена у 1942 році радянським вченим М. Дурмановим, який під цим поняттям розумів “...важливі для Радянської держави відомості, які в інтересах нашої Батьківщини повинні бути відомі тільки певному колу осіб” [1].

Зауважимо, що наведене визначення було сформульовано під час Другої світової війни, коли в умовах реальної зовнішньої загрози територіальній цілісності СРСР схоронність державної таємниці набула особливого значення. Крім цього, дана дефініція безпосередньо відображає соціально-політичну ситуацію того складного історичного періоду держави в умовах жорсткого протистояння буржуазної та соціалістичної ідеології, коли репресивний апарат сталінського керівництва був спрямований на ліквідацію або, щонайменше, тотальну ізоляцію інакодумців чи інших зовнішніх та внутрішніх потенційних супротивників режиму.

Ще до початку війни в результаті класової боротьби набула загрозливого характеру практика розширеного тлумачення контрреволюційних злочинів, до яких, серед інших, належали зрада Батьківщині у формі шпигунства, шпигунство, вчинене іноземним громадянином або особою без громадянства, розголошення державної таємниці. Більшість статей цієї категорії включали оціночні ознаки, “розпливчатість, неоднозначність яких не призводила до закриття сумнівних справ або до спроб ретельного з'ясування всіх обставин вчиненого діяння” [2, с. 165].

Тому не має нічого дивного, що, як зазначає В. Мазуров, запропоноване М. Дурмановим визначення сформульоване занадто широко, не конкретизоване, не розкриває, які саме відомості утворюють державну таємницю. У поняття “важливі” можна включити будь-які відомості, що створює передумови для судових помилок, а також можливість усунення політичних супротивників правлячого режиму шляхом їх притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду або шпигунство [3, с. 57].

Розширеному підходу до тлумачення тих чи інших юридичних понять сприяли також Основи кримінального судочинства СРСР та союзних республік (1924 р.), в яких зазначалося, що “судові органи не вправі відмовити у прийнятті до свого провадження або припинити кримінальне переслідування у відношенні суспільно небезпечного діяння на тих підставах, що у кримінальному законі не визначено ознак його діяння, а також під приводом неповноти, незрозумілості або суперечності законів” [4]. Законодавчо закріплений інститут аналогії дозволяв кваліфікувати діяння, яке прямо не передбачене законом, за будь-якою схожою статтею Кримінального кодексу.

Подібним до такого розширеного тлумачення змісту державної таємниці є визначення Л. Савельєва, запропоноване у 1951 р., відповідно до якого “...військову та державну таємницю складають всі відомості, які можуть дати ворогу уявлення про міць наших збройних сил, про економічний та політичний стан держави” [5, с. 58]. Як бачимо, під дане визначення підпадає будь-яка інформація як закритого, так і відкритого характеру про військовий, економічний та політичний стан держави.

Політичні зміни, які відбулися після смерті І. Сталіна (1953 р.), арешту Л. Берії (1953 р.) і XX з'їзду КПРС (1956 р.), позначилися й на підходах науковців до пошуку визначень юридично значимих понять. Закріплення у новому Кримінально-процесуальному кодексі (1960 р.) гарантій дотримання прав особи, яка опинилася у сфері кримінального судочинства, призвело до необхідності відходу від невизначеності багатьох юридичних термінів та їх конкретизації, у тому числі й у сфері охорони державної таємниці.

У зв'язку з цим, у 1965 році М. Івановим було запропоновано нове визначення, згідно з яким “...державну таємницю складають передбачені у спеціальних переліках конкретні відомості різноманітного характеру, що особливо охороняються на даний час та мають важливе значення для оборони та інших державних інтересів, перехід яких у розпорядження іноземної держави може завдати шкоду цим інтересам” [6, с. 101]. На відміну від попередніх тлумачень, це вже не будь-які відомості, а чітко визначений перелік інформації, яка має важливе значення для оборони та інших державних інтересів.

Більш точну характеристику цього поняття дав у 1970 році А. Лунев: “Державна таємниця – сукупність відомостей, визнаних в інтересах держави і суспільства засекреченими, що можуть бути відомими обмеженому колу осіб, допущених до користування цими відомостями або до їх охорони. Коло цих відомостей визначається правовими актами і змінюється в залежності від конкретної зовнішньополітичної та внутрішньополітичної обстановки” [7, с. 512]. У наведеному понятті звертає на себе увагу спроба обґрунтувати засекречування певної інформації інтересами держави та суспільства.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття “інтерес” як “увагу до чого-небудь, зацікавленість чимось, прагнення, потреби...” [8, с. 401]. З точки зору права категорію “інтерес” можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Так, суб'єктивний інтерес можна охарактеризувати як емоційну оцінку суб'єкта реальної дійсності, у той час як об'єктивний інтерес – це оцінка ступеня суспільної корисності явища матеріального світу, що не залежить від психоемоційного ставлення до нього суб'єкта. На думку А. Новрузова, інтерес можна розглядати в об'єктивному значенні з урахуванням того, що факти реальної дійсності мають пройти через свідомість людей, тому прийнятніше говорити про інтерес як об'єктивно-суб'єктивне явище [9, с. 100].

Сучасні дослідники, посилаючись на загальноновизнану формулу, що для держави визначальним є суспільний інтерес, не відокремлюють державний від суспільного інтересу, об'єднуючи його в таку єдину категорію, як публічний (суспільний) інтерес. Так, Ю. Тихомиров визначає публічний інтерес як визнаний державою та забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, забезпечення якої слугує умовою та гарантією її існування та розвитку [10, с. 54-55]. З юридичної точки зору публічний інтерес характеризується певними нормативними ознаками, що юридизують його за об'єктивними критеріями [11, с. 286].

Суспільні інтереси являють собою основу життєдіяльності суспільства, спрямованої на збереження сили держави і здоров'я його народу. Вони не формуються випадково. Кожна держава характеризується власним життєвим шляхом, має своє внутрішнє і зовнішнє виправдання і вираз. У суспільних інтересах немов би втілений розум держави і народу, що складається у вірному розумінні як власної сутності й природи, так і природи та характеру зовнішнього оточення. В них виражена життєва потреба народу в самозбереженні як культурно-історичної спільності, у підтримці стабільності основоположних суспільних і державних інститутів, у забезпеченні внутрішньої і зовнішньої безпеки держави. Потреба ця, у свою чергу, базується на геополітичному становищі держави, традиції, культурі і душі народу, його моральних цінностях, економічному укладі, тобто всьому тому, що складає опору будь-якої держави, уряду, фундамент його зовнішньої і внутрішньої політики.

В умовах правової держави, де основними принципами визнаються забезпечення прав і свобод людини, взаємна відповідальність держави та особи, верховенство права і закону, забезпечення публічного (суспільного) інтересу щодо приховування певної інформації за рахунок обмеження “приватного інтересу” на безперешкодний доступ до такої інформації, має здійснюватися за рахунок досягнення балансу між публічним інтересом (у сенсі об’єктивної дійсності) й об’єктивним інтересом громадян – розмірно до тих гарантованих законом прав і свобод, обмежень, яких вони зазнають у цілях досягнення загального блага. У такому контексті доцільно вести мову про правові механізми збалансування та усунення колізій між об’єктивними публічними і приватними інтересами.

З урахуванням викладеного, слід погодитися з О. Клименко, яка вважає, що правові дефініції на кшталт “загальні інтереси”, “загальне благо”, “суспільний інтерес” мають доволі широке смислове наповнення, що відкриває можливості для їхнього необґрунтовано розширеного тлумачення [11] та залежать від ідеологічних настанов. Адже такі категорії, “де загальний інтерес конкретизується через ієрархію приватних інтересів” [12, с. 15], є надто аморфними і суб’єктивними для того, щоб їх викладати лаконічною і формалізованою мовою нормативно-правових актів. Насичення нормативно-правового акту деклараціями означає фактичну відсутність у нього будь-якої регулятивної сили. А це, у свою чергу, порушує основи побудови законодавства, призводить до появи недосконалих нормативно-правових актів, у яких відсутні механізми їхньої юридичної дії, створює прогалини, колізії у правовому регулюванні зазначених питань.

За європейськими стандартами принципове значення має визнання того, що обмеження державою прав людини є заходом, застосування якого продиктовано крайньою суспільною необхідністю [13, с. 189], яка, на нашу думку, може бути зумовлена нагальними потребами як загального характеру – щодо забезпечення життєдіяльності суспільства, так і надзвичайного – у разі крайньої необхідності. Є очевидним, що такі випадки вимагають чіткої диференціації на законодавчому рівні, що також обґрунтовує доцільність упровадження різних правових механізмів забезпечення таких потреб.

Таким чином, вважаємо, що юридична конструкція “суспільна необхідність” є самостійним правовим явищем, що вписується в контекст суспільних інтересів у значенні конституційних цінностей і виступає юридично завершеним і вичерпним критерієм для цілей встановлення конституційних обмежень прав і свобод людини, зокрема у формі обмеження доступу до державної таємниці.

Юридизація поняття “суспільна необхідність” на законодавчому рівні у співставленні з реально існуючими нагальними суспільними потребами, по-перше, забезпечить юридичну кваліфікацію останніх як умов правової дійсності, що обґрунтовує доцільність і вимагає від владних суб’єктів вжиття відповідних заходів з охорони інформації, яка приховується в інтересах суспільства, по-друге, виступить правовою підставою для запровадження таких заходів. Юридичними критеріями суспільної необхідності обмеження доступу до інформації шляхом її засекречування, на нашу думку, слід визнати загальносуспільне значення мети (цілей) такого обмеження – забезпечення безпечних умов існування фізичної особи, суспільства та держави.

Запропоновані нами критерії фактично співпадають із підставами обмеження прав людини на доступ до інформації, закріпленими в Конституції України та міжнародно-правових документах.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення цих прав може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання правосуддя і неупередженості правосуддя [14].

До міжнародно-правових документів, що визначають баланс особистих прав та компетенції держави у сфері інформаційних відносин, належать Загальна декларація прав людини та Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, п. 2 ст. 29 Загальної декларації вказує, що “при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві” [15]. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод встановлює, що “кожен громадянин може бути суб’єктом таких формальностей, умовностей, обмежень або покарань, які визначені законами, необхідними демократичному суспільству в інтересах національної безпеки країни та її територіальної цілісності, громадської безпеки, запобігання заворушенням чи злочинності, захисту здоров’я, моралі, репутації, запобігання поширенню інформації, одержаної конфіденційно” (п. 2 с. 10) [16].

При формуванні поняття державної таємниці окремі автори намагаються розкрити характер самих відомостей, віднесених до даного виду інформації, застосовуючи при цьому переліковий метод. При цьому спостерігається значне різноманіття підходів у вирішенні даного питання. Наприклад, Х. Ахметшин вважає, що “державну таємницю становлять відомості військового і економічного характеру, відомості про відкриття, винаходи і вдосконалення, та іншого роду відомості, які, за своїм змістом, мають військове значення для обороноздатності Радянської держави та перелічені у спеціальному переліку” [17].

За визначенням М. Тихомірова, до державної таємниці відносяться відомості військового, економічного та політичного характеру, які мають важливе державне значення і охороняються законом [18, с. 92].

Сучасний російський дослідник В. Мазуров вважає, що державна таємниця – це відомості, що встановлюються та захищаються державою, мають відповідний до законодавства гриф секретності у сферах її військової, зовнішньополітичної, економічної, розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, незаконне отримання та розповсюдження яких може завдати шкоди безпеці Російської

Федерації і тягне за собою відповідальність винних осіб у відповідності до діючого законодавства РФ [3, с. 25].

Як бачимо, перелік сфер, де можуть знаходитися відомості, віднесені до державної таємниці, являє собою змінну величину. Він може як розширюватися, так і звужуватися в залежності від різних зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на процеси, що відбуваються в державі. Тому спроба закріпити у визначенні вичерпний перелік сфер обігу (категорій) відомостей, що становлять державну таємницю, є малоефективною. Будь-яке визначення завжди буде мати суб'єктивно-часовий характер і має постійно переглядатися після будь-яких суттєвих змін у зовнішній або внутрішній сферах державної політики.

Водночас, слід мати на увазі, що законодавче закріплення таких сфер служить гарантією дотримання законності, обмеження адміністративного свавілля під час засекречування інформації. Тому виходом з цієї ситуації може бути законодавче закріплення цих сфер не у дефініції “державна таємниця”, а в окремій статті Закону України “Про державну таємницю” або Зводі відомостей, що становлять державну таємницю (далі – ЗВДТ [20]), у якості назв розділів. Це дозволить отримати більш універсальне визначення поняття державної таємниці та зберегти політичну та юридичну значимість найбільш важливих сфер суспільної діяльності для безпеки особи, суспільства та держави.

Ще одна характерна системна ознака наукових визначень державної таємниці – це її безпосередній зв'язок із настанням негативних наслідків або шкоди в результаті несанкціонованого поширення (витоку, розголошення) цих відомостей.

При цьому об'єкти, яким може бути завдана шкода, є різними: державна безпека [3, с. 25], обороноздатність [17, с. 12], інтереси країни [19, с. 212], якісний стан військово-промислового потенціалу тощо. Проте таке звужене розуміння об'єкта не охоплює всіх рівнів цього поняття та пояснюється, перш за все тим, що термін “державна таємниця” здебільшого розглядається в якості покажчика суб'єкта суспільних відносин, якому завдається шкода від розголошення такої інформації (якщо таємниця державна, то і шкода завдається державі або окремим її елементам).

Аналіз відомостей, що становлять державну таємницю, доводить, що шляхом засекречування інформації захищаються не лише безпека держави, а й безпечні умови існування людей та їх соціальних утворень. Так, наприклад, розголошення відомостей про зв'язок ознак особи, стосовно якої проводяться або проведено заходи відповідно до Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” (зміна персональних даних або зовнішності чи місця проживання), з її попередніми індивідуальними ознаками (стаття 4.1.4. ЗВДТ) чи відомостей про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять оперативно-розшукову, розвідувальну або контррозвідувальну діяльність (п. 4 ст. 8 Закону України “Про державну таємницю” [21]), створює безпосередню загрозу не державній безпеці, а конкретній особі, членам її родини, їхньому життю та здоров'ю, майну або іншим цінностям, що їм належать. Потрапляння у вільний обіг інформації про повний рецептурний склад, особливості технології виготовлення піроксилінових (балістичних, сферичних чи інших) порохів (боєприпасів), що виготовляються для військового озброєння (стаття 1.10.2. ЗВДТ), загрожує вже не одній особі, а життю та здоров'ю невизначеної кількості громадян, які можуть стати жертвами використання виготовлених завдяки цієї інформації вибухових речовин. Отже, державна таємниця – це узагальнювальний термін, під яким необхідно розуміти секретну інформацію, що приховується не лише в інтересах держави, а й окремих громадян та

суспільства в цілому. Термін “державна” у словосполученні “державна таємниця” вказує на розпорядника прихованої інформації – державу, яка визначає режим її обігу, порядок доступу до неї, механізм засекречування та розсекречування, встановлює відповідальність за порушення порядку поводження з такою інформацією тощо.

За цих умов більшість науковців сходяться на тому, що при формуванні поняття державної таємниці більш раціональним вбачається застосування узагальнювального об’єкта, якому може бути завдано шкоди внаслідок несанкціонованого витоку такої інформації, зокрема, пропонується застосувати таке поняття, як національна безпека. Водночас такий підхід пов’язаний з іншою проблемою, а саме зі складністю визначення змісту самого поняття “національна безпека”.

При всій очевидності та поширеності цього терміну він ще не став чітким концептом правових наук, тобто концептом з усталеним об’єктом, визначеними рамками застосування і т. ін. Проблема в тому, як зазначає Г. Новицький, що національна безпека може досліджуватися з позицій досить широкого спектру гуманітарних і технічних наук. Кожна з цих наук, досліджуючи конкретну складову національної безпеки, може сформулювати власне визначення поняття “національна безпека” і, відповідно, оперувати ним. Намагання ж сформулювати згадане визначення в настільки загальному вигляді, щоб задовольнити всі можливі в сучасній науці підходи, є, з одного боку, безперспективними, а з іншого – абсолютно не потрібними, оскільки подібне визначення не можна застосовувати в конкретних галузях у сферах наук [22, с. 48].

Наведене висловлювання ніяким чином не означає, що поняття “національна безпека” позбавлене реального змісту або що за ним не стоять реальні проблеми або реальні загрози. Ми хочемо лише сказати, що в межах правових наук ці проблеми та загрози не можуть знайти адекватного апарату аналізу, внаслідок чого формуються “хибні поняття, які спотворюють наше сприйняття ситуації замість того, щоб дозволити її зрозуміти” [23, с. 5].

Виходячи з цього, застосування терміну “національна безпека” у визначенні державної таємниці не тільки не сприятиме виробленню чіткого розуміння цього поняття як правової категорії, а навпаки, зведе нанівець намагання законодавчого визначення критеріїв віднесення інформації до такої категорії. Відсутність конкретики щодо обсягу цінностей, яким може бути завдано шкоди шляхом несанкціонованого витоку секретних відомостей, призводить до розмитості предмету цього поняття, розширеного тлумачення категорій та вмісту відомостей, що охороняються державою, порушення балансу інтересів між суспільством і державою в інформаційній сфері.

Останнім часом визначилася характерна для нормотворчої діяльності тенденція, коли сам законодавець формулює в конкретній нормі закону відповідне поняття того явища, котре в даному нормативному акті регламентується. Такого роду норми іменуються юридичними поняттями.

Якщо доктринальні визначення будь-яких понять сприймаються правозастосовувачем в силу їхньої логічності, переконливості, то визначення, сформульовані в самому законі, виступають і сприймаються як нормативні приписи саме такого, встановленого законом, поняття даного визначення. Цю обставину дуже важливо підкреслити, оскільки вона орієнтує на загальний підхід не тільки до розуміння розглянутого поняття (у нашому випадку – державної таємниці), але й до його адекватного застосування на практиці.

Тому не меншого наукового та практичного значення набуває аналіз визначень цього поняття, закріплених у законах різних країн про охорону державної таємниці.

Так, у статті 1 Закону України “Про державну таємницю” під цим поняттям розуміється – “вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони,

економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою” [21].

У Законі Республіки Білорусь “Про державні секрети” зазначено, що державні секрети – це відомості, що захищаються державою з метою попередження їх несанкціонованого розповсюдження і створення загрози національній безпеці Республіці Білорусь, а також конституційним правам і свободам громадян [24].

Державна таємниця Республіки Казахстан – це відомості військового, економічного, політичного та іншого характеру, розголошення або втрата яких завдає або може завдати шкоду національній безпеці Республіки Казахстан [25].

Державними секретами Республіки Узбекистан є особливої важливості, цілком таємні та таємні військові, політичні, економічні, науково-технічні та інші відомості, які охороняються державою та обмежені спеціальними переліками [26].

Під державною таємницею Латвійської Республіки розуміються такі відомості військового, політичного, економічного, наукового, технічного або іншого характеру, які включені до затвердженого Кабінетом міністрів переліку, і втрата або незаконне розголошення яких може завдати шкоди безпеці та економічним або політичним інтересам держави [27].

Державну таємницю Туркменістану становлять відомості, розголошення яких може призвести до негативного впливу на якісний стан військового, економічного потенціалу держави або потягти за собою інші тяжкі наслідки для обороноздатності, національної безпеки, економічних і політичних інтересів Туркменістану [28].

Як бачимо, законодавчо закріплені поняття “державна таємниця” не позбавлені тих же вад, що й наведені вище його доктринальні визначення, а саме – зв’язок цих відомостей із шкодою для національної безпеки держави, а також наявність переліку конкретних предметних областей (сфер), у яких можуть утворюватися відомості, що становлять державну таємницю. При цьому закріплені у законах різних країн визначення державної таємниці дуже схожі і фактично дублюють одне одного, що може пояснюватися свідомим запозиченням.

Дотримання законодавства у сфері охорони державної таємниці полягає в утриманні від скоєння дій, що заборонені законом, тому дефекти конструювання та використання дефініції “державна таємниця” значно знижують ефективність правового впливу нормативних документів у цій сфері. Нерозуміння чи неправильне розуміння суб’єктом законодавчого припису в силу його складного викладення чи двозначності унеможлиблює виконання певної заборони належним чином. Звідси випливає, що законодавець повинен чітко відобразити в нормі, яка ним формулюється, суттєві, такі, що мають істотне значення, ознаки, не допускаючи неадекватності їх реаліям, протиріччям тощо. Наскільки чітким, однозначним та зрозумілим є це формулювання, настільки чітким, однозначним і зрозумілим є закон, настільки ефективною буде його дія.

Висновок.

З урахуванням того, що існування законодавчих дефініцій має сприятливий вплив на правозастосовну діяльність у багатьох відношеннях лише за умов адекватності правової дійсності, що ними відображена, ми можемо запропонувати власне бачення дефініції поняття державна таємниця, під яким слід розуміти *сукупність відомостей, засекречування яких продиктоване суспільною необхідністю безпечних умов існування особи, суспільства та держави; коло цих відомостей*

визначається правовими актами і змінюється в залежності від конкретної зовнішньополітичної та внутрішньополітичної ситуації.

В умовах демократії свобода інформації повинна бути нормою, проте, державні інтереси, а також інтереси суспільства й окремої особи потребують захисту, вимагають від держави накладати певні обмеження на свободу інформації. Іншими словами, у стратегічних інтересах безпеки особи, суспільства та держави необхідно створити не тільки розвинуту інформаційну сферу, але й вирішити питання її захисту. Адже саме через інформаційну сферу в основному реалізуються наміри щодо завдання шкоди безпеці України в різноманітних сферах її діяльності. У контексті державної інформаційної політики мова повинна йти не тільки про права громадян, юридичних осіб і держави на вільне одержання, поширення і використання інформації, але і про необхідність захисту та раціональне використання державних інформаційних ресурсів, захист конфіденційної інформації та інтелектуальної власності.

Використана література

1. Дурманов Н.Д. Государственная и военная тайна / Н.Д. Дурманов. – М. : Юриздат, 1942. – 86 с.
2. Кудрявцев В.Н. Избранные труды по социальным наукам : в 3 т. / В.Н. Кудрявцев. – Т. 3 : Политология, идеология. Этика. – М. : Наука, 2002. – 2002. – 426 с.
3. Мазуров В.А. Тайна : государственная, коммерческая, банковская, частной жизни. Уголовно-правовая защита : учебное пособие : под научн. рук. д-ра юрид. наук. проф. С.В. Землюкова. – М. : Издательско-торговая корпорация “Дашков и К”, 2003. – 156 с.
4. Основные начала уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик от 31 октября 1924 г. / Собрание Законов и Распоряжений Рабоче-крестьянского Правительства СССР. – 1924. – № 24. – Ст. 205.
5. Савельев Л. Бдительность – наше оружие / Л. Савельев – М., 1951. – 311 с.
6. Ответственность за государственные преступления. – Ч. 2 : Иные государственные преступления. / Д. И. Богатиков [и др.] ; под ред. В.И. Курляндского, М.П. Карпушина. – М. : Юридическая литература. – 1965. – 291 с.
7. Административное право : учебник / [М.И. Еропкин, Т.И. Козырева, М.И. Козырь, Б.М. Лазарев и др.] ; под ред. Лунева А.Е. – М. : Юрид. лит., 1970. – 600 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови ; уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.-Ірпень : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
9. Новрузов А. Необходимость и возможность достижения баланса публичных и частных интересов с помощью государственного налогообложения // Государство и право. – 2003. – № 8. – С. 98-101.
10. Тихомиров Ю.А. Публичное право / Ю.А. Тихомиров. – М., 1995. – 339 с.
11. Клименко О.М. До проблеми визначення суспільної необхідності як конституційно-правової категорії // Право України. – 2001. – № 8. – С. 283-289.
12. Андреева О.М. Национальная безопасность Украины в контексте национальной идентичности і взаємовідносин з Росією / О.М. Андреева. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 360 с.
13. Горшкова С.А. Стандарты Совета Европы по правам человека и российское законодательство : монография / С.А. Горшкова. – М., 2001. – 352 с.
14. Конституція України : Закон України від 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
15. Всеобщая декларация прав человека : сборник документов международных актов о правах человека. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА.М), 2000. – С. 39-43.

16. Европейская Конвенция о защите прав человека и основоположных свобод : сборник документов международных актов о правах человека. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА.М), 2000. – С. 539-569.
17. Ахметшин Х.М. Об ответственности военнослужащих за разглашение государственной и военной тайны / Х.М. Ахметшин. – М. : ВЮА, 1953. – 227 с.
18. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 1997. – 525 с.
19. Бахрах Д.Н. Административное право : учебник для вузов / Д.Н. Бахрах. – М. : Издательство ВЕК, 1999 – 368 с.
20. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12.08.05 р. № 440. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>.
21. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 93.
22. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України : монографія / Г.В. Новицький. – К. : Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
23. Жижек С. Добро пожаловать в пустыню Реального / С. Жижек ; пер. с англ. Артема Смирного. – М. : Фонд “Прагматика культуры”, 2002. – 160 с.
24. О государственных секретах : Закон Республики Беларусь от 29.11.94 г. ; в редакции Закона Республики Беларусь от 04.01.03 г. – Режим доступу : <http://www.advertology.ru/index.php?name=Subjects&pageid=207>
25. О государственных секретах : Закон Республики Казахстан от 15.03.99 г. № 349-І. – Режим доступу : <http://www.medialawca.org/node/180>.
26. О защите государственных секретов : Закон Республики Узбекистан // Ведомости Верховного Совета Республики Узбекистан. – 1993. – № 5. – Ст. 232. – Режим доступу : http://lex.uz/pages/getpage.aspx?lact_id=98845
27. Закон Латвійської Республіки “Про державну таємницю” (неофіційний переклад) : порівняння організаційно-правових норм захисту інформації з обмеженим доступом країн-членів НАТО : навч.-метод. посібник / Артемов В.Ю. – К. : КНТ, 2007. – С. 62-76.
28. О защите государственных секретов : Закон Туркменистана от 24.11.95 г. № 84-І. – Режим доступу : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2362

~~~~~ * * * ~~~~~